

bolje spoznali, ga upoštevali in sprejeli za svojega.

OPOMBE:

1. Slovenec, 7.4.1941
2. Slovenski narod, 23. Julija 1941
3. Slovenec, 2. avgust 1941
4. Slovenski narod, 28. oktobra 1941
5. Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941-1945, Ljubljana 1974
6. Glej moj članek Solidarnost in prostovoljno socialno delo v Dravski banovini in v Ljubljanski pokrajini (od leta 1940 do 1950), Socialno delo, 24, 1985, 3-4.

DELO Z NEOZDRAVLJIVIMI ALKOHOLIKI

Jože Ramovš

Vsa leta, odkar delam v delovni organizaciji, so eden najtrših orehov propadli alkoholiki, zlasti tisti, ki živijo v samskih domovih. Propadli pomeni neozdravljivi - nikakršno zdravljenje alkoholizma jim več ne pomaga, v delovnem in stanovanjskem okolju pa delajo veliko zmedo.¹ O vseh drugih spoznanjih in izkušnjah mi je bilo lažje pisati kot o tem.

Ko se izkaže, da alkoholika ne more in ne zna nihče več ozdraviti alkoholizma in je tudi on sam enako nemočen, tedaj dobi delo socialnega delavca popolnoma drug značaj: iz informativno spodbujevalnega preide v socialno skrb.

Ko zdravljenje delavca alkoholika ni več možno...²

Zadnja leta se je pred mano zvrstilo veliko propadlih, neozdravljivih alkoholikov, smrdečih in zanemarjenih, moških pa tudi žensk, popolnoma otopelih in vdanih v svojo žalostno usodo, jokavih in jezljivo napadalnih, vsekakor pa nemočnih, gnus

in usmiljenje zbujaajočih revežev na zadnji postaji življenja. Večina od teh so dolgoletni delavci delovne organizacije - v njej so delali deset, dvajset, celo trideset let. Sodelavci, ki jih dolgo poznajo, navadno vedo povedati o njih, da so bili njega dni izvrstni delavci: spretni, močni, uspešni, družabni.

Nekoč sem delal v Cukrarni, kamor so ljubljanske občine pošiljale propadle alkoholike, ki niso imeli več ne službe, ne družine, ne stanovanja. Nekateri od delavcev - propadlih alkoholikov, s katerimi sem se srečal v svoji pisarni, v samskih domovih, na gradbiščih ali celo na njihovih domovih, niso bili nič bolj-ši kot propadli alkoholiki iz Cukrarne. Za nekatere so mi celo rekli: tudi po-moči in ponesnaži se v posteljo ali v svojo obleko, nihče noče biti z njim v so-bi! Životarjijo, v napoto vsem, tudi samim sebi; in kar naprej si omamljajo svojo človeško zavest, da ne dojemajo ne sebe ne stvarnosti okrog sebe. Pri tem se-veda tudi nekaj "delajo", morda počasi in melanholično kot jesenska megla brez vetra "gonijo metlo" po gradbišču.

Opazujem jih, pogovarjam se z njimi, spremljam njihovo tragično usodo. Tudi učim se od njih: življenje je pasje krut učitelj resnice o alkoholizmu v naši vsakdanjosti. Veliko razmišljam, kako in kaj bi z njimi delal, da bi bilo smi-selno. Ob njih razmišljam več kot ob alkoholikih, ki jim pomagam pri zdrav-ljenju, da se uspešno urejajo s svojo družino.

Nepoučen človek, tak, ki ni nikoli delal z njimi ali se poučil o njih, včasih mor-alizira: "Treba ga je dati zdraviti." Seveda, če bi bilo možno! Če bi kje na sve-tu lahko kdo pokazal, kako je takega človeka uspešno ozdravil alkoholizma in vseh tegob, ki so z njim povezane! Pa ne more. Pri raku, na primer, nihče ne misli, da stvari pozna, in ne moralizira, kako bi se to dalo urediti in rešiti, saj vsi vemo, da so pred tem ali onim primerom nemočni tudi najboljši strok-ovnjaki na svetu. Tudi pred alkoholizmom, zlasti v zadnji, ireverzibilni fazi so prav tako nemočni tudi najboljši strokovnjaki na svetu pa kljub temu povprečen občan vsevedno zamahne z roko in, prepričan, da ima prav, pojasni, kako je z alkoholikom in kaj bi bilo treba storiti z njim.

Alkoholizem se danes uspešno zdravi le pri izredno majhnem odstotku alko-holikov, in še to, če se začne zdravljenje pravočasno. Vsak alkoholik pa pride,

če se prej z njim ne zgodi kaj drugega, do točke, ko je na današnji stopnji znanja in razmer alkoholizem neozdravljiv, ireverzibilen, poškodbe so nepopravljive. Telesno in duševno je preveč načet, okvarjen ali bolan, predvsem pa družbeno tako odtujen in zgubljen, da nima več nikogar, ki bi mu bil resnično pripravljen in zmožen pomagati tako, kot je pri zdravljenju in urejanju alkoholizma nujno potrebno. V tej točki je alkoholizem resnično že tudi bolezen v navadnem pomenu besede, huda neozdravljiva bolezen kot rak in še hujša, saj pri raku človek propade organsko, medtem ko njegovega značaja, njegove človeške podobe in njegovih odnosov z najbližjimi bolezen ne spridi. Pri alkoholizmu pa se zgodi tudi vse to! Danes ozdravi sorazmerno več rakavih bolnikov kot alkoholikov. Kdo bi takemu alkoholiku znal in mogel v resnici še kaj pomagati? Razgovori z njim, tolažba, svarila, navodila in drugo, kar mu daje mo, morda trenutno malo zboljšajo stisko in odstranijo težave na delovnem mestu, več pa ne. Tudi če nam ga zaradi njegovih organskih obolenj uspe invalidsko upokojiti, mu bistveno ne pomagamo, znebimo se le njegovega motečega vpliva na delovnem mestu.

Do takega stanja seveda ni prišlo čez noč, ampak postopoma: dolga leta zmernega pitja in potem alkoholizem na navadni stopnji, ko je še ozdravljiv. Kdo je torej kriv, da je ta človek, ne da bi se sam ali kdo drug zavedal, iz zmernega pivca postal alkoholik? In da je iz alkoholika, ne da bi se sam ali kdorkoli drug zavedal, postal neozdravljiv-propadli alkoholik?

Tako vzroki kot krivda za to še niso v celoti razumljivi; segajo od genetskih preko številnih osebnih vidikov do splošnih družbenih. Gotovo so poleg alkoholika za to soodgovorni njegovi domači in vsi njegovi nadrejeni na delovnem mestu. Kajti že samo njegovo pitje in opitost na delovnem mestu sta bila vsa ta leta težak prekršek, za katerega je po zakonu predvidena prekinitev delovnega razmerja. Tak, kakršen je bil, je gotovo kršil tudi druge delovne dolžnosti. Brez pravočasne in dosledne zahteve okolja namreč noben alkoholik ne privoli v zdravljenje. To stori, kot kažejo svetovne izkušnje, kadar je zdravljenje zaradi njegove stiske in pritiskov okolja zanj edini izhod. Šele ko se med zdravljenjem po dolgotrajni omami globlje človeško in socialno ovede, se resnično odloči za nadaljnje urejanje posledic alkoholizma. Ker torej njegovi predpostavljeni na delovnem mestu od njega niso zahtevali, da se uredi, in ker ga zaradi disciplinskih prekrškov ni-

so izključili in mu vsaj s tem dali misliti, ko je bil še čas, so zaradi svojega položaja soodgovorni, človeško in družbeno soodgovorni, za njegov propad.

Spominjam se, da nam je oče, ko sem bil še majhen, pripovedoval zgodbo o razbojniku, ki je bil obsojen na vislice. Njegova zadnja želja je bila poljubiti mater. Pripeljali so mu jo pod vislice, objel jo je in ji namesto poljuba odgriznil nos, češ, to ti bodi v spomin, ker me nisi kaznovala, ko sem kot otrok prvič ukradel šivanko! Tisoče slovenskih alkoholikov, ki so na poti propadanja brez vrnitve, bi, če ne bi umirali z omamljeno zavestjo, svojim predpostavljenim, pa seveda tudi ženam in domačim, "odgriznilo nos" v žalosten opomin. Ko so še zmerno pili in ko so se pozneje opijali, jih ni nihče odločno odvrnil od tega, prej nasprotno: še spodbujali so jih. Ko pa se je iz tega rodilo neizbežno, niso bili več tako ljubeznivo prijateljski in so krivili njega. Seveda si je tudi sam kriv, najbližji domači in predpostavljeni pa so sokrivi in soodgovorni!

Pa saj se niti predpostavljeni niti domači ne zavedajo tega! Ali pa ne vedo, kako ravnati, ko je še čas. Najbrž je oboje res. Res in tragično. Dolgo pa se ne bo več govorilo, da je tudi opravičljivo. Kajti v slovenskem jeziku je zadnja leta izšlo toliko uporabnega beriva, iz katerega se lahko vsakdo pouči, kako ravnati ob svojem sorodniku, ki se zapija, ali ob svojem delavcu, za katerega se ve, da je začel iti navzdol, čeprav je zato navidezno "še boljši delavec", da bo ob vseh teh sodobnih informacijah izgovor: "Nisem vedel, kako z njim ravnati", samo še ceneno, lažno opravičilo pred sabo in pred drugimi.

V praksi marsikdaj naletim na predpostavljenega, ki mi pošlje kakega propadlega neozdravljivega alkoholika in zamahne z roko, češ, kaj me briga, sam si je kriv, naj ga pa hudič vzame. V nekaterih predpostavljenih pa se ob tragični usodi njihovega propadlega delavca alkoholika prebudi humana in vodstvena odgovornost in mi kmalu zatem pošljejo nekaj svojih delavcev, s katerimi ni v službi še nobenih posebnih težav, toda vsi okrog njih potihoma vedo, da "malo preveč pijejo" in da se pri njih doma to že pozna. In ta ali oni od njih se potem s svojo družino vred lepo zdravijo in ureja. Tako se zogne pred najhujšim.

Kadar se to zgodi, je propadli alkoholik prav s svojim propadom naredil družbeno zelo koristno "delo": s svojo tragično usodo je vodstvenega delavca prebudil

k človeški in družbeni odgovornosti in s tem nekaj družinam vrnil družinsko srečo, preden je bila dokončno zavožena. Konkretne razmere, zlasti stiske, so res največji učitelj človeštva.

Kdo je neozdravljiv alkoholik?

Sodobna fenomenologija alkoholizma pozna številne klinične psihološke, socialne in druge klasifikacije razvoja in pojavnih oblik te bolezni, ki navadno zaobsegajo tudi kronično obdobje, ireverzibilno fazo ali temu podobno poimenovane razrede.³ Hudolin deli prebivalstvo v štiri razrede: abstinente, zmerne pivce, alkoholike in alkoholike z ireverzibilnimi okvarami, s čimer izrecno govori o kategoriji neozdravljivih alkoholikov, ki se bistveno razlikuje od kategorije alkoholikov.⁴ Z ireverzibilnostjo je seveda mišljena neozdravljivost na današnji stopnji razvoja stroke in družbene zavesti, medtem ko se pri normalnem razvoju stroke meja neozdravljivosti niža.

Kako v praksi prepoznati mejo med alkoholikom in neozdravljivim alkoholikom?

Te meje ni mogoče nikoli povleči vnaprej po zunanjih ali notranjih simptomih. Pri delu je treba izhajati iz načelne točke zdravljenja bolezni in urejanja težave in šele vsi neuspeli poskusi in spoznanja ob tem pokažejo, da gre za ireverzibilnost primera. Pa še tu je pri konkretnem alkoholiku možno, da je tačas njegov alkoholizem ireverzibilen, pozneje pa se bodo okoliščine tako spremenile, da bo urejanje steklo. Videl sem že mnogo alkoholikov, pri katerih se je vnaprej zdelo, da je njihov alkoholizem še zlahka ozdravljiv, pa zdravljenje ni in ni steklo, čeprav so poizkušali v različnih ustanovah in so dokončno propadli, pa tudi obratno: ko se je zdelo, da je pri tem ali onem že vse zamujeno in požgano, se je sorazmerno lepo uredil in že veliko let abstinja.

Reči moramo torej, da je alkoholizem določenega alkoholika vedno le pogojno ireverzibilen; ireverzibilen je tukaj in sedaj. Tukaj in sedaj ne more in ne zna nihče ozdraviti njegovega alkoholizma in urediti njegovega življenjskega in sožitvenega sloga, pri čemer je seveda tudi sam alkoholik nemočen.

Neozdravljivost alkoholizma ima danes tri razsežnosti:

1. Zdravstvene okvare organizma so v določeni točki razvoja alkoholizma tako

- hude, da so neozdravljive, pa najsi gre za jetra, živčevje ali druge posamezne organe ali pa za zdelanost organizma kot celote.
2. Poškodbe alkoholikove duševnosti, zlasti zavesti, čustev, hotenja, odločanja in drugih najfinejših značilnic človeških sistemov, so tako hude, da so nepopravljive. Človek ima samo ene možgane in eno samo zavest; ko leta tako odpove, da ni več sposobna uvidovati lastnega razdajanja in se podvreči spremembam v človeku, ni nobene višje instance, da bi vodila urejanje osebnosti in njenih medčloveških odnosov.
 3. Motnje v socialnem in odnosnem delovanju alkoholika so postale tako hude, da je alkoholik ali popolnoma osamel, brez slehernih pravih človeških odnosov, socialno mrtev ali pa živi v nekem odnosnem sistemu, ki je popolnoma zapreden v bolno koluzijsko igro.⁵ Praktično to navadno pomeni, da alkoholik nima več nikogar, za kogar bi živel, in da ni nikogar več, ki bi živel za alkoholika kot človeka v temeljnem medčloveškem odnosu.

Najpogostejši vzrok neozdravljivosti alkoholizma so prav te tretje, to je socialne in odnosne motnje v skrajni obliki.

Alkoholizem je na današnji stopnji razvoja stroke ireverzibilna bolezen tedaj, ko je v smeri urejanja narejeno vse, kar je konkretno možno, pa se osnovna alkoholna motnja ne začne zdraviti. Neozdravljive in nepopravljive so torej poškodbe in okvare, ki jih povzroča alkoholizem kot bolezenski sindrom; tega alkoholika trenutno ni mogoče ozdraviti alkoholizma in ga rehabilitirati, njegove družine ni mogoče urediti. To pa ne pomeni, da ni možno narediti ničesar. Nasprotno, pri neozdravljivem alkoholizmu se težave, zlasti socialne, spletejo v neznosno štreto, ki jo je treba reševati tam, kjer je možno. S tem pa smo že pri naslednji temi.

Delo socialnega delavca v delovni organizaciji z neozdravljivimi alkoholiki

Neozdravljivi alkoholiki neredko postanejo stalni klienti zdravnikov, socialnih delavcev in podobnih strokovnjakov, nekateri pa tudi sodišča in sindikatov, kjer se pritožujejo in iščejo svoje "pravice". Mnogokrat so nadležni, zato se jih vsi otepajo. Zdravniki jim krpaajo načeto zdravje, socialni delavci v delovni organizaciji, zlasti pa na centrlih za socialno delo, jim omogočajo socialno oskrbo. Javno

mnenje je do propadlih alkoholikov zelo agresivno, vendar je tista minimalna zdravstvena, socialna in druga strokovna oskrba, ki so je deležni, upravičena z več vidikov:

- Ko človeku ni več pomoči, je revež, zato mu je družba dolžna stati ob strani, da dostojno živi in umre; če mu ne, je ta družba stroj, ki potihoma razmišlja o nekoristnih članah kot neljudih in jih uničuje. To je zelo drastično delal na primer nacizem, saj je pobijal duševno prizadete Nemce;
- alkoholizem ni zgolj moralna krivda posameznika, ampak je tudi socialna bolezen in družbeni obrambni mehanizem; torej so poleg alkoholika še mnogi, in družba kot celota, sokrivi za njegov žalosten propad;
- neozdravljiv alkoholik si je v dolgih desetletjih pitja dobesedno zaslužil vse, kar dobi za svojo zdravstveno in socialno oskrbo od družbe, in sicer prav v ekonomskem smislu, saj je z davkom od pijače, ki jo je pokupil, družbi prispeval najbrž velikokrat več, kot dobi po tem nazaj.

Neozdravljivi alkoholiki so praviloma bolj problem v krajevnih skupnostih kot pa v delovnih organizacijah, saj mnogi niso več zaposleni. Za njih mora skrbeti specializirana in strokovna socialna služba v centrih za socialno delo in po posebnih varstvenih in zaščitnih zavodih in domovih. Pred leti sem delal v enem od njih, v ljubljanski Cukrarni, si pri tem pridobil nekaj izkušenj in prišel do nekaterih spoznanj, kako bi bilo treba delati s temi res ubogimi ljudmi; na kratko sem to opisal v svoji knjigi Boj za življenje.⁶

Nekateri neozdravljivi alkoholiki pa so še v delovnem razmerju in prav ti so najpogostejši klienti socialnega delavca. Predpostavljene najbolj pritiskajo na socialnega delavca zaradi teh delavcev. Kaj lahko socialni delavec v delovni organizaciji torej naredi za propadle alkoholike, za katere se je izkazalo, da se njihovega alkoholizma ne da več urediti?

1. Kot smo že rekli, je treba pri slehernem izhajati iz predpostavke, da je alkoholik, in izhajajoč iz sodobnega strokovnega znanja in vesti poskusiti vse, da bi se uredil. Šele če so vsi poskusi neuspešni in če to potrjujejo simptomi in drugi, ki so se tudi ukvarjali z njim, ga ima lahko socialni delavec pogojno za ireverzibilnega alkoholika in dela z njim v skladu s tem dejstvom.

1. Zdravstvene okvare organizma so v določeni točki razvoja alkoholizma tako

2. Neozdravljivi alkoholiki prav tako pogosto kot alkoholiki ali pa še pogosteje, odhajajo na zdravljenje v bolnišnice za alkoholike in v bolnišnice za duševne bolezni. So pa tudi tako zgubljeni in zanemarjeni, da ne iščejo nobene zdravniške pomoči več, tudi če so življenjsko ogroženi, na primer pri hudi pljučnici; k zdravniku jih odpeljejo drugi ali pa osamljeni umrejo. Kadar se v ambulanti, bolnišnici za alkoholike ali duševne bolezni zdravijo zaradi alkoholizma, se je treba zavedati, da v teh primerih ne gre za zdravljenje alkoholizma, ampak za zdravljenje posameznih telesnih in duševnih okvar, ki so posledica alkoholizma, oziroma za začasno streznitev. To je zdravljenje alkoholika, ni pa zdravljenje alkoholizma! Neozdravljiv alkoholik verjetno tačas in še nekaj mesecev, celo kako leto potem, tudi abstiniira, vendar pa večina osebnostnih in odnosnih simptomov alkoholnega sindroma ostane; vedno je le streznjen alkoholik. Pri neozdravljivem alkoholizmu pitje še zdaleč ni glavni pokazatelj bolezni in nepitje znak uspešnega zdravljenja, saj se je v tem obdobju alkoholizma toleranca že zelo znižala, tako da pije skrajno malo, resnično "zmerno" po količini, daljša ali krajša obdobja pa morda nič. Neozdravljivim alkoholikom socialni delavec večkrat pomaga, da jih v bolnišnici sprejmejo, kar pa včasih ni tako enostavno, ker se jih lahko zelo otepaajo.
3. Neozdravljivi alkoholik ima pogosto že veliko delovne dobe, dovolj ali skoraj dovolj za predčasno ali celo redno upokožitev; pri tem mu socialni delavec pomaga.
4. Neozdravljiv alkoholik je pogosto zelo bolan. Telesne in duševne okvare so lahko tako hude in ireverzibilne, da je treba sprožiti postopek za invalidsko upokožitev. Invalidsko upokoževanje alkoholikov je po eni strani neutemeljeno saj jim "renta" prepreči možnost zdravljenja, po drugi pa je invalidska upokožitev ireverzibilnega alkoholika upravičena prav tako kot delovna invalidnost iz katerega koli drugega vzroka. Hudolin in sodelavci so ob obširni raziskavi in na temelju alkohololoških spoznanj razčlenili to področje.⁷ Socialni delavec v delovni organizaciji pomaga ireverzibilnemu alkoholiku tudi pri invalidskem postopku.
5. Če je alkoholik delal v delovni organizaciji dolga leta in se je alkoholizem v tem času razvil od zmernega pitja preko alkoholizma do neozdravljivega alkoholizma, je etično gledano, treba za nekaj časa potrpeti z njim na nevarnem delovnem mestu, da bo invalidsko, predčasno ali redno upokožen,

čeprev je pravno možno, da se ga zaradi prekrškov disciplinsko izloči in prepusti družbi, da z ustreznimi službami poskrbi zanj. Zlasti se spodobi, da v organizaciji z njim nekaj časa potrpijo, če niso zaradi njegovega alkoholizma pravočasno nič ukrepali in ga niso nikoli disciplinsko preganjali. Razumljivo je, da se s takimi alkoholiki, ki pridejo s kako zvižajo v to delovno organizacijo že zapiti, manj potrpi, saj delovna organizacija tudi iz etičnih razlogov ne sme prevzemati nase bremena zavestnih manipulantov, nasploh pa ni dolžna igrati vloge socialno zaščitne ustanove za nerešljive delanezmožne ljudi. Socialni delavec v takih primerih dela z alkoholikovim okoljem informativno. Seveda pa nima ničesar opraviti z disciplinsko obravnavo proti alkoholiku.

6. Z neozdravljivimi alkoholiki v delovni organizaciji socialni delavec tudi osebno veliko dela. Metodika dela z njimi je čisto drugačna kot metodika dela z alkoholiki, saj jih mora jemati kot neozdravljive, kot ljudi v veliki človeški bedi. Posluša jih, v trenutkih stiske in obupa jih razbremenjuje, tolaži in spodbuja, jim pomaga reševati razne trenutne zaplete in potrebe, ob upokojitvi jim pomaga urejati vse potrebno za nastanitev v domu ostarelih, če so bili prej v samskem domu in podobno. Ireverzibilnemu alkoholiku, ki je bil naš delavec od mladosti, sem celo pomagal, da je šel na brezplačno (preventivno) letovanje v naš počitniški dom; mislim, da je do tega prav tako upravičen kot vsi drugi kronični bolniki. Seveda pa socialni delavec ne sme biti naiven in nasedati trenutnim muham in zvitim obrambnim vzgibom neozdravljivih alkoholikov ter se lotevati akcije, ki so vsestransko jalove. Skratka, tudi pri človeški in socialni skrbi za neozdravljivega alkoholika mora ostati strokovno suveren in delati po lastni pametni in človeško čuteči presoji, ne pa se podrediti logiki trenutnih vzgibov bolne alkoholikove zavesti.
7. Alkoholiki pogosto ne prispevajo svojega zaslужka za vzdrževanje svojih otrok in ti so lahko v hudi stiski. Zlasti se je treba primerno dogovoriti s irreverzibilnimi alkoholiki, da napišejo službi za obračun osebnih dohodkov prošnjo, ki velja kot trajni nalog, naj - recimo - 60 % njihovega osebnega dohodka nakažejo neposredno na ženin naslov. Socialni delavec priloži prošnji svoje strokovno priporočilo in vse skupaj takoj odpošlje za obračun osebnih dohodkov. Ta način sem pogosto uporabljal za delavce iz drugih republik in druge sezonce, ki stanujejo tukaj, družine pa imajo drugod. Navadno so mi za to hvaležni, saj se v svoji notranjosti zavedajo svoje dolžnosti, le izpolnjevati je ne morejo.

8. Ena najzahtevnejših nalog socialnega delavca pri neozdravljivih alkoholikih pa je delo z njegovimi predpostavljenimi in sploh z delovnim okoljem. Na pameten način se mora soočati z njihovo iluzijo, da so neozdravljivi alkoholiki isto kot alkoholiki ali celo da so samo ti alkoholiki, pa tudi z uto-pičnimi predstavami delovnega okolja, da je problem neozdravljivih alkoholi- kov zlahka urediti in da je to izključna naloga socialnega delavca oziroma strokovnih služb. Neozdravljiv alkoholik je za socialnega delavca preizkusni kamen njegovih socialnih in strokovnih sposobnosti: ali bo od predpostavljene- nih pokorno prevzel nestrokovne naloge glede njih, na primer prepreče- val pitje neozdravljivim alkoholikom, nadzoroval njihove prekrške in podobno, ali se bo nadalje z naivno in bojevito trmoglavostjo spoprijemal z vodstvom in se socialno onemogočil v svoji delovni organizaciji, ali pa bo znal "upo- rabiti" primere neozdravljivih alkoholikov kot "sprožilni dogodek" za ozaveš- čanje delovnega okolja o alkoholizmu in ustreznem soočanju z njim, pri kon- kretnem ravnanju z neozdravljivimi alkoholiki pa ostal strokovno suveren gle- de na njihove nadrejene. V ta namen imam med drugim razmnoženo "**So- cialno sporočilo št. 4**", ki ga tukaj navajam:

SGP SLOVENIJA CESTE TEHNIKA OBNOVA

DS Skupne službe, Vošnjakova 8

Socialna služba, tel. 311-444/int. 34

LJUBLJANA

Datum:

.....
(Ime, priimek in vodstveni položaj nadrejenega)

Socialno sporočilo nadrejenim (št. 4):

**O: DELAVCU - ALKOHOLIKU, PRI KATEREM SO VERJETNO
ZAMUJENE MOŽNOSTI ZA USPEŠNO UREJANJE ALKOHOLIZMA**

Z vašim delavcem, ki ste ga napotili k nam (ozi-
roma je bil poslan k nam od,)

da bi organizirali rešitev problemov, ki so povezani z njegovim alkoholizmom, smo s strokovne plati storili vse, kar je bilo možno v tej smeri. Kaže, da so vsi poskusi, da bi se uspešno zdravil in uredil glede alkoholizma - vsaj tačas - pri njem jalovi. Do tega sklepa smo prišli po:

- pogovorih z njim,
- pogovorih z njegovimi svojci,
- pogovorih z njegovimi nadrejenimi,
- neuspešnih poskusih zdravljenja v
- drugo

Vsak alkoholik pride v razvoju svojega alkoholizma do točke, ko je na današnji stopnji razvoja zdravljenja alkoholizma pri nas in po svetu njegova motnja neozdravljiva in nerešljiva. To se zgodi, ko je zaradi alkoholizma:

1. telesno ali duševno preveč načet, okvarjen ali bolan,
2. socialno tako odtujen in zgubljen, da nima več nikogar, ki bi mu bil resnično pripravljen in zmožen pomagati tako, da partnersko sodeluje pri njegovem urejanju alkoholizma.

Do takega stanja seveda ni prišlo čez noč, ampak postopoma, verjetno v veliko letih, za kar so poleg njega in družbe soodgovorni tudi njegovi domači ter vsi njegovi nadrejeni na delovnem mestu v letih razvoja alkoholizma. Že samo njegovo pitje in opitost na delovnem mestu je bilo vsa ta leta težak prekršek, za katerega je po zakonu predvidena izključitev iz delovnega razmerja, pa tudi drugih prekrškov je, tak, kakršen je, gotovo naredil veliko. Brez pravočasne in dosledne zahteve okolja se noben alkoholik ne odloči za zdravljenje. Ker njegovi predpostavljeni na delu niso od njega zahtevali, da se uredi ali pa ga zaradi prekrškov disciplinsko izključili, ko je bil še čas, da bi ga s tem morda prisilili na uspešno zdravljenje alkoholizma, je sedaj vaša težavna odgovornost, za katero od obeh možnosti se boste odločili:

1. Da ga za konkretne rešitve delovnih obveznosti disciplinsko obravnavate in ga ob izključitvi iz delovnega razmerja, če ga preveč moti in ogrožajo, prepustite socialnemu skrbstvu njegove občine, da ga spremlja do njegovega žalostnega konca; socialnemu skrbstvu namreč odvajamo od dohod-

ka zato, da ustrezno poskrbi za socialno ogrožene ljudi, ki niso zmožni za delovno razmerje in za lastno preživljanje.

2. Da še naprej mižite pred njegovimi kršitvami delovnih dolžnosti, vključno z njegovim pitjem, ter ga tako tolerirate na nekem zanj možnem "delu" do upokojitve, morda predčasne ali invalidske, težje bolezni ali celo predčasne smrti. Če namreč delovna organizacija alkoholika nič ne preganja zaradi pitja in drugih prekrškov, ki jih dela v začetku alkoholizma in v desetletju ali več, ko bi mu s strogim ukrepanjem lahko v resnici pomagala, da se reši, ga je težko z mirno vestjo vreči na cesto, ko ni več za nobeno rabo in se ne more več urediti. Vsekakor pa je preprečevanje pitja neozdravljivemu alkoholiku s strokovnega stališča sadistično nasilje nad nemočnim človekom, saj je prav to, da se človek v resnici ne more več odlepiti od alkoholne omame bistvo neozdravljivosti alkoholizma.

Ob žalostni usodi tega vašega delavca - propadlega alkoholika, vas znova spominjamo na stvarne možnosti spoprijema z alkoholizmom v vašem delovnem okolju, da do takih primernov ne bo prihajalo. Zlasti:

1. Gotovo imate več delavcev - verjetno "dobrih delavcev" - s katerimi še ni nobenih izrazitih težav, vendar pa natihoma vsi veste, da se zapijajo. Alkoholizem najprej več let razkraja družino - in tedaj je še ugoden čas, da se alkoholika s strogim ukrepanjem proti njegovim prekrškom "prisilijo" na zdravljenje. Šele pozneje se začne zaradi alkoholizma zapletati v službi in v javnosti. Če hočete, da čez nekaj let ne boste soodgovorni, ko bodo ti "dobri delavci" že neozdravljivo propadli alkoholiki, začnite pri njih, da jih morda skupaj z njihovimi družinami pripravimo na zdravljenje, dokler je še čas. V naši delovni organizaciji in tudi vašem delovnem okolju je več zdravljenih alkoholikov, ki jih verjetno poznate, kako urejeni so in kako napredujejo po zdravljenju alkoholizma. Te so njihove družine in predpostavljeni "prisiljeni" na zdravljenje, dokler je bil še čas in so jim danes za to hvaležni, čeprav so jih tedaj preklinjali.
2. Vodilne delavce in samoupravne organe, ki imajo neposredni stik in odgovornost za pravilno ravnanje z delavci alkoholiki, lahko informiramo, kako ravnati. In sicer: v dnevem predavanju s pogovorom za skupino vodilnih

delavcev, v osebnem pogovoru s ključnimi vodilnimi delavci ob posameznih vprašanjih in na nekaj drugih načinov. Nasplošno za vse delavce pa lahko organizirate po skupinah - morda v sestavi s kakim drugim obveznim poukom - dvo do štiri urna predavanja z razgovorom na temo psihosocialna higiena, kot preprečevanje alkoholizma. Za vse to smo vam po svojih močeh na razpolago. Obrnite se na dr. Jožeta Ramovša, Vošnjakova 8, tel. 311-444/int. 34.

Kljub temu da pri tov. ne kaže, da bi bilo možno urediti njegov alkoholizem, bomo pripravljeni pri njem delati vse, kar se bo strokovno dalo, vključno s tem, da pomagamo ponovno organizirati zdravljenje njegovega alkoholizma, če se z njegove, vaše ali s kake druge strani pokaže kaka nova možnost za to. Predvsem pa smo vam pripravljene strokovno pomagati pri pripravi na zdravljenje in pri urejanju alkoholizma tistih delavcev, kjer je to gotovo še možno.

Vse druge konkretne ugotovitve in naloge glede tov. so napisane na socialnem izvidu, ki ga je dobil po pogovoru pri nas.

Posebna sporočila

.....

.....

Tovariško pozdravljeni!

Ob koncu našega razpravljanja o delu socialnega delavca v delovni organizaciji z neozdravljivimi alkoholiki moramo poudariti, da je vsak primer poseben in težak. Tu gre za ljudi, ki so v skrajnih težavah, propadli, na robu med življenjem in smrtjo; gibanje na tem robu pa mora biti vedno skrajno spoštljivo. Propadu takega človeka zaradi alkoholizma je verjetno botrovalo nekaj bioloških vzrokov v njegovem organizmu, nekaj osebnostnih v njegovi zavesti, ki se morda vlečejo vse od rojstva naprej, zlasti zaradi vzgoje, največ teh vzrokov pa je gotovo treba pripisati socialnemu vplivu v njegovem ožjem in širšem družbenem okolju. Vsekakor je tudi propadel in neozdravljiv alkoholik človek s svojim dostojanstvom in pravicami, in to vse do trenutka svoje žalostne in prezgodnje smrti.

ti. Delovna organizacija in socialni delavec kot strokovnjak na področju alkoholizma morata upoštevati z ene strani osnovne delovne zakonitosti, da preveč moteči in pasivni ljudje ne morejo biti v delovnem odnosu, z druge strani pa družbeno razširjenost alkoholizma in svojo krivdo zaradi tlhe potuhe, ki sta jo dajala posamezniku, da je iz zmernega pitja napredoval v alkoholizem in iz alkoholizma v neozdravljivi alkoholizem, preden sta kaj učinkovitega ukrenila. Strokovno delo v teh koordinatah pa je zelo težavno in občutljivo.

Z Janezom, 55-letnim delavcem, sem se srečal prvič pred tremi leti, nato letos spomladi in pred nedavnim zopet.

Prvič ga je pripeljal njegov vodja, češ da je zadnje čase nenehno pijan in ne more več delati, sicer pa da je bil zelo dober kvalificiran delavec in da je 20 let v podjetju. Ni se jim zdelo primerno, da bi ga obravnavali disciplinsko, saj se je zapiljal postopoma, z leti, tako da ni opazno kršil nobenih splošnih norm dela in vedenja, ki so tam veljale. Pač pa bi mu bili radi pomagali. Njemu ni šlo v glavo, samo grizel je ustnice. Nič ni steklo. Pogovor z njim, z ženo, z odraslo samostojno hčerko je bil zaman: vse je bilo malodušno in strto, nekako so rinili naprej, vdani v usodo.

Letos spomladi je onemogel v službi in doma, sledili so napadi vrtoglavice in zgubljenosti, popolnoma je shujšal. V službi so znova pritisnili, naj se gre zdraviti zaradi alkoholizma. To mu je svetoval njegov zdravnik in tudi jaz sem se s tem strinjal. S trmo je šel, v bolnišnici abstiniral, ko pa je bil v dnevni bolnici, je spet pil. Iz bolnišnice za alkoholike je bil disciplinsko odpuščen. Vrtoglavica in zgubljenost sta se nadaljevali. Doma je ležal, žena mu je v skrbeh stregla. Iz službe so mi telefonirali: štirinajst dni ga ni bilo v službo, zdaj je prišel, bolniške nima...

Spet smo se pogovorili, prišla sta oba z ženo: samo senca od človeka je še bil. Povedal je, da mu zdravnik ne da bolniške, še pogovarjati se noče, ker je bil disciplinsko odpuščen iz bolnice. Njegov terapevt v bolnici mi je rekel, da ga bodo znova sprejeli v bolnico čez eno leto, če bo abstiniral. In vendar je ta človek res bolnik, alkoholni bolnik v skrajni fazi bolezni, tak kakršne sem videval v Cukrarni nekoč. Z njegovim zdravnikom se sporazumeva o ireverzibilnosti in

nuji invalidske upokojitve, z alkoholikom in njegovo ženo pa pokramljamo o težavah življenja od otroštva sem, o invalidskem postopku, ki ga čaka, in malo o prihodnosti, ko bosta oba doma, upokojena.

Ko sta se poslavljala, je spustil ženo naprej, sam pa še malo postal. Nerodno mu je bilo. Tedaj so mu - trmastemu, trdemu in surovemu gradbincu - oči zalile solze in zahlipal je: "Ko sem bil pri vas spomladí, preden sem šel v bolnico, sem mislil, da ne veste nič, sedaj pa vidim, da ste edini, ki me razume. Hvala!" Resničen je ljudski rek: Kjer ni, še vojska ne vzame! Popolnoma nobene alkoholične manipulacije ni bilo v besedah tega človeka, ki je po velikem trpljenju in dolgotrajnem pitju prihajal na zadnjo postajo.

OPOMBE:

1. Sistematična alkohološka literatura navaja poleg alkoholikov poseben razred ireverzibilnih alkoholikov ali alkoholikov z neozdravljivimi in nepopravljivimi okvarami. Zlepa pa ne najdemo ničesar izčrpnjšega o metodičnem ravnanju s tem razredom alkoholikov. Razlog je zlasti ta, da je sistematična alkohološka literatura medicinskega izvora, s tega vidika pa so simptomi ireverzibilnosti razne bolezni, za katere velja enaka zdravstvena metodologija kot takrat, ko niso povezane z alkoholikom. Nam pa gre tu za socialno ravnanje z ireverzibilnimi alkoholiki, saj so le-ti tipično področje socialne oskrbe.
2. Prim.: Ramovš J., Ko ni več pomoči..., v: Delavska enotnost 44 (1985), Ljubljana, 18. julij 1985, št. 28, str. 10, in Ramovš J., Dober delavec je bil, zdaj pa je čisto propadel, v: Glas kolektiva, Ljubljana (Slovenija ceste Tehnika Obnova), januar 1985, št. 1, str. 13.
3. Prim.: Despotović A., Ignjatović M., Fridman V., Alkoholizem, Niš (Birotehnika) 1978.
4. Prim.: Hudolin V., Bolesti ovisnosti, Zagreb 1977.
5. Prim.: Willi J., Die Zweierbeziehung, Reinbek bei Hamburg (Rowohlt) 1978, in Berne E., Spiele der Erwachsenen, Reinbek bei Hamburg (Rowohlt) 1967 (srbski prevod Koju igru igraš?, Beograd 1980).
6. Prim.: Ramovš J., Boj za življenje družine, Celje (Mohorjeva družba) 1983, str. 56-60. Zdaj sodelujem pri izdelavi vsebinskega programa za nov "posebni socialni zavod" te vrste, ki naj bi nadomestil Cukrarno in deloval strokovno v okviru socialnega skrbstva.

TON IMAJELJE I KORTO VEZATE DVAJZE DVAJZEM

7. Prim.: Hudolin V., in sodelavci, Ocjena invalidnosti I preostale radne sposobnosti oboljelih od alkoholizma, Anali kliničke bolnice "Dr. Mladen Stojanović, Zagreb.

Dr. Jože Ramovš, socialni delavec, Slovenija Ceste Tehnika, Ljubljana